

بررسی راه‌های انطباق رفتار مدیران آموزشی

با معیارهای اخلاق اسلامی

فرهاد شفیعی‌پور مطلق

مدیر گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات

چکیده

موضوع پژوهش حاضر بررسی تأثیر عوامل چهارگانه‌ی آموزشی، انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزشیابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی از دیدگاه استادان حوزه و دانشگاه است. نظرهای استادان حوزه و دانشگاه بر حسب متغیرهای تعدیل‌کننده‌ی: سن، سابقه‌ی تدریس، محل تدریس، سابقه‌ی مدیریتی و رشته‌ی تحصیلی مقایسه و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. جامعه‌ی آماری این پژوهش را کلیه‌ی استادان دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه‌ی چهار کشور و کلیه‌ی استادان حوزه‌ی علمیه‌ی اصفهان تشکیل می‌دهند. برای انتخاب استادان دانشگاه از روش نمونه‌گیری تک‌مرحله‌ای استفاده شد که نهایتاً ۲۳۳ نفر در دسترس قرار گرفتند. در انتخاب استادان حوزه از طریق مشورت با مدیریت حوزه‌ی علمیه، ۸۰ تن از استادان با تجربه برگزیده شدند. ابزار تحقیق، پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته بود که با نظر متخصصان و استادان، روایی آن تأمین گردید. بر اساس ضریب آلفای کرونباخ، اعتبار پرسش‌نامه برابر $\alpha = 0.9078$ به دست آمده است.

به طور کلی نتایج تحقیق نشان می‌دهد، بنابر معنادار بودن t محاسبه شده در جدول در سطح $P < 0.01$ ، از نظر استادان حوزه و دانشگاه عوامل چهارگانه‌ی یاد شده (آموزشی، انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزشیابی) در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی مؤثراند.

واژه‌های کلیدی: مدیران آموزشی، راه‌های انطباق رفتار، معیارهای اخلاق اسلامی، رفتار مدیران آموزشی.

مقدمه

انسان از نظر اسلام دارای خصوصیات ارزشی و ضدارزشی است. انسان، در جهت ارزش‌ها تا جایی پیش می‌رود که مسجود ملائک و جانشین خداوند بر روی زمین می‌گردد و در جهت ضدارزش‌ها، کارش به جایی می‌رسد که مصداق *أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ* (اعراف، آیه ۱۷۹) می‌شود و مسیر اسفل‌السافلین را طی می‌کند. چنین فردی، گرچه دارای علم باشد، اگر مدیریت و رهبری سازمان را بر عهده بگیرد، آن را ضایع و منحرف می‌سازد.

سازمان آموزشی خصوصیتی دارد که آن را از دیگر سازمان‌ها متمایز می‌سازد؛ در نتیجه مدیریت آن از حساسیت خاصی برخوردار است. مدیریت در اسلام یک تلاش منظم و مرتب برای اداره کردن مجموعه‌ای از مردم با رعایت اصول اسلامی و تمشیت بخشیدن آنهاست. میزان موفقیت مدیر بستگی به قدرت ایمان، و مهارت و تخصص او دارد. مسلماً مدیری در حیطه‌ی انجام مسئولیت خود موفق‌تر است که در جهت اهداف مکتب اسلام، که همانا رشد و تعالی انسان است، گام بردارد. در واقع وجه تمایز مدیریت اسلام با دیگر مکاتب مدیریتی این است که اصول و ارزش‌های بیان شده در اسلام، تغییرناپذیر، و در تمام دوره‌ها و مکان‌ها دارای ارزش مستمر و دایمی است (علامه حائری، ۱۳۷۶). در فرهنگ اسلامی، مدیر کسی است که از گمراهی افراد جلوگیری کرده، آنان را به سوی حقیقت سیر دهد. مدیریت اسلامی انسان‌گرا نیست، انسان‌ساز است. در این فرهنگ، انسان به همراه ویژگی‌ها و خصوصیاتش مطرح است؛ در واقع در فرهنگ اسلامی، انسان محتوایی مطرح است، نه انسان شکلی. در نظام‌گزینی اسلام، اصالت با شخص نیست تا کار را با او انطباق دهند؛ بلکه کار را اصل قرار می‌دهند و شخص را با آن منطبق می‌سازند. خداوند می‌فرماید: ابراهیم بارها آزمایش شد و سرافراز بیرون آمد، آنگاه به مقام امامت رسید. در نهج‌البلاغه در نامه‌ی حضرت علی (ع) به مالک اشتر آمده است: در کارهای کارگزاران توجه کن، آنها را از نظر ورود به کار بیازمای، بدون بررسی انتخاب مکن که ضرر می‌کنی، از بین آنهایی که با تجربه‌اند، گزینش کن؛ به علاوه، نباید گزینش تو تنها برپایه‌ی فراست خود و اطمینان به نظر خویش و خوش‌گمانی باشد، چون این مردان با شناسایی حساسیت والیان، خود را در چشم آنان به خوش‌خدمتی می‌آرایند؛ در حالی که چه

بسا در پس آن، خیرخواهی و امانت نباشد (بنیاد نهج البلاغه، ۱۳۷۶).

از این رو باید در گزینش مدیر آموزشی دقت کرد و او را از جوانب مختلف مورد ارزش‌یابی قرار داد. در سایه‌ی ارزش‌یابی صحیح می‌توان به نظریه‌ها و الگوهای رفتاری مدیر پی‌برد و توجه وی را به معیارهای اخلاقی در مدیریت اسلامی جلب نمود. اگر مدیر متخلق به اخلاق اسلامی باشد و مطابق کتاب، سنت، سیره و روش پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) و علوم و فنون و تجارب بشری عمل کند، می‌تواند موجبات رشد انسان به سوی الله را فراهم سازد (اصغر مشبکی، ۱۳۷۲). هدف غایی تعلیم و تربیت این است که زمینه‌ی رشد و شکوفایی دانش‌آموزان را در جهت رسیدن به مراتب کمال فراهم کند. عمل تربیت به اعلا درجه واجد خصوصیات اخلاقی است؛ از قبیل عدالت، ایثار، همکاری، احترام، حقوق شاگردان (غلامحسین شکوهی، ۱۳۷۸). توجه به عوامل انگیزشی در انطباق رفتار مدیر آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی مؤثر است. مسئله‌ی انگیزش در کتب مدیریت، براساس نظرگاه‌های مختلف، دیدگاه دانشمندان غربی و علمای اسلامی همواره مورد بحث بوده است. طبق نظر علما و دانشمندان، عوامل مختلفی در ایجاد انگیزه در افراد مؤثرند. نکته‌ی مهم این‌که با اجبار نمی‌توان انگیزه ایجاد کرد.

هر کاری که آگاهانه از یک انسان صادر گردد، نیازمند اشتیاق جدی برای وصول به هدفی است که برای انسان دارای انگیزش می‌باشد (علامه محمد تقی جعفری، ۱۳۷۱).

مدیریت اسلامی علاوه بر توجه به عوامل مادی در انگیزش، و فراتر از آن، به عامل معنوی که اثر آن بسیار وسیع، عمیق و تعیین‌کننده است، توجه می‌کند. هر اندازه ایمان و اعتقاد افراد به معنویات بیش‌تر باشد، آن جامعه بهتر و بیشتر می‌تواند از این عامل برای انگیزش در مدیریت بهره‌مند شود. در سیستم آموزشی باید از معنویات و اعتقادات مذهبی در راستای ایجاد انگیزه و انطباق رفتار با معیارها و موازین اخلاقی - اسلامی بهره گرفت (عبدالله جاسبی، ۱۳۷۸). عامل مؤثر دیگر در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاقی اسلامی، آموزش می‌باشد. انسان در سایه‌ی آموزش، متحول و اصلاح می‌شود.

در مورد مبانی رفتار انسان دیدگاه‌های مختلف وجود دارد که هر یک از بُعد خاصی به

آن نگریده‌اند؛ مثلاً از نظر رفتارگرایان^۱ نقش تجارب محیطی در رشد و تکامل انسان بسیار مهم‌تر و بیش‌تر از عامل تکوینی یا وراثت است؛ اما دیدگاه اسلام در مورد رفتار انسان از سایرین جامع‌تر است. دیدگاه اسلامی در مورد رفتار انسان، مبتنی بر مبانی اکتسابی (محیط) و غیراکتسابی است.

خداوند اساس رفتار انسان را بر پایه‌ی شاکله، که همان تعبیر قرآنی شخصیت است، می‌داند آن‌جا که می‌فرماید: **قُلْ كُلُّ يَعْملُ عَلَى شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا** (اسراء، آیه ۸۴)؛ بگو هر کسی بر شاکله‌ی خویش عمل می‌کند و خدای شما به کسی که راهش از هدایت بیش‌تری برخوردار است. دانای‌تر است.

از معانی شاکله، خلق و خوی است و از آن جهت به خلق و خوی، شاکله گفته می‌شود که انسان را مقید می‌کند و نمی‌گذارد در آنچه می‌خواهد، آزاد باشد. فرهنگ نیز عامل مهمی است که در شکل‌گیری رفتار انسان نقش دارد. یارمحمدیان به نقل از شریعتمداری می‌نویسد:

فرهنگ مجموعه‌ای از آداب و رسوم، سنت‌ها، افکار، ارزش‌ها و باورهای یک نسل است (یارمحمدیان، ۱۳۷۷).

فرهنگ اسلامی حاوی روایات، احادیث و گفتار ارزنده است؛ لذا می‌توان برای توسعه‌ی اخلاق اسلامی در افراد، آنها را با احادیث و روایات ائمه‌ی معصومین (ع) و آیات قرآنی آشنا نمود. از نظر اسلام، انسان دارای کرامت و شرافت ذاتی است. خداوند انسان را برترین مخلوقات معرفی می‌کند. کرامت و شرافت انسان در صورتی توسعه می‌یابد که شاکله‌ی وی با ارزش‌های مذهبی و دینی در هم آمیزد؛ از این‌رو برای حفظ کرامت و شرافت دانش‌آموزان باید از مدیرانی بهره‌گرفت که شاکله‌ی آنها برخوردار از ارزش‌های اخلاقی - اسلامی باشد. هدف کلی پژوهش حاضر، بررسی راه‌های انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی است.

سوالات اصلی تحقیق

۱. آیا عوامل آموزشی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاقی اسلامی مؤثر است؟

۲. آیا عوامل انگیزشی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی مؤثر است؟

۳. آیا عوامل فرهنگی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی مؤثر است؟

۴. آیا سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی مؤثر است؟

فرضیات تحقیق

۱- نظر استادان در خصوص تأثیر عوامل آموزشی، انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب جنسیت مختلف، متفاوت است.

۲- نظر استادان در خصوص تأثیر عوامل آموزشی، انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب سنین مختلف، متفاوت است.

۳- نظر استادان در خصوص تأثیر عوامل آموزشی، انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب سابقه‌ی تدریس مختلف، متفاوت است.

۴- نظر استادان در خصوص تأثیر عوامل آموزشی، انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب محل تدریس مختلف، متفاوت است.

۵- نظر استادان در خصوص تأثیر عوامل آموزشی، انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب داشتن یا نداشتن سابقه‌ی مدیریتی، متفاوت است.

۶- نظر استادان در خصوص تأثیر عوامل آموزشی، انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب رشته‌ی تحصیلی مختلف، متفاوت است.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع توصیفی - پیمایشی است. تحقیق توصیفی آنچه را که هست توصیف می‌کند و دخل و تصرفی در شرایط نمی‌کند؛ بنابراین، در این پژوهش، راه‌های انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی از دیدگاه استادان حوزه و دانشگاه مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد. جامعه‌ی آماری این پژوهش را کلیه‌ی استادان دانشگاه آزاد اسلامی در منطقه‌ی چهار کشور و هم‌چنین کلیه‌ی استادان حوزه‌ی علمیه‌ی شهر اصفهان تشکیل می‌دهد.

روش نمونه‌گیری

در پژوهش حاضر برای انتخاب استادان دانشگاه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تک مرحله‌ای استفاده شده؛ بدین صورت که $\frac{2}{7}$ از تعداد کل دانشگاه‌های آزاد اسلامی موجود در سطح منطقه‌ی چهار کشور به صورت تصادفی انتخاب شدند و بین همه‌ی اعضای هیأت علمی تمام‌وقت آن دانشگاه‌های برگزیده؛ یعنی ۲۷۰ نفر، پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته توزیع گردید که نهایتاً به دلیل عدم بازگشت همه‌ی پرسش‌نامه‌های توزیع شده، نمونه‌ای برابر ۲۳۳ مورد برای تجزیه و تحلیل در دسترس قرار گرفت. برای انتخاب استادان حوزه‌ی علمیه از طریق مشورت با مدیریت حوزه علمیه، پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته بین تعدادی از استادان با تجربه که از دیدگاه کارشناسی بر خوردار بودند؛ برای پاسخ‌گویی توزیع و جمع‌آوری شد که نهایتاً نمونه‌ای برابر ۸۰ مورد برای تجزیه و تحلیل در دسترس قرار گرفت.

ابزار تحقیق

ابزار تحقیق در این پژوهش، پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته، حاوی ۳۲ سؤال با طیف پنج درجه‌ای لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) در خصوص عوامل مؤثر در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بود. برای تأمین روایی^۱ پرسش‌نامه از روایی وابسته به محتوا استفاده شد و نظرهای کارشناسان و متخصصان در

1 . Validity

تهیه‌ی پرسش‌نامه اعمال شد برای به دست آوردن اعتبار^۱ پرسش‌نامه از ضریب آلفای کرونباخ^۲ استفاده شد که نتیجه‌ی ۰/۹۱ به دست آمد. اطلاعات به دست آمده از این پژوهش در دو سطح آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون t تک‌متغیره، آزمون تحلیل واریانس و آزمون توکی) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های تحقیق

مقایسه‌ی میانگین نمره‌ی استادان در خصوص تأثیر عوامل آموزشی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی

جدول شماره‌ی ۱ نشان می‌دهد، میانگین نمره‌ی استادان، ۳/۸۰۶ با انحراف معیار ۰/۴۸۳ است. با توجه به این که t مشاهده شده در جدول در سطح $P < ۰/۰۱$ معنادار است؛ بنابراین از نظر استادان، عوامل آموزشی بیش از سطح متوسط در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی مؤثر است.

جدول شماره‌ی ۱

P	t	S	\bar{X}	
۰/۰۰۰	۲۹/۵۰۲	۰/۴۸۳	۳/۸۰۶	عوامل آموزشی

مقایسه‌ی میانگین نمره‌ی استادان در خصوص تأثیر عوامل انگیزشی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی

جدول شماره‌ی ۲ نشان می‌دهد، میانگین نمره‌ی استادان، ۴/۰۰۷ با انحراف معیار ۰/۵۰۶ است. با توجه به این که t مشاهده شده در جدول در سطح $P < ۰/۰۱$ معنادار است؛ بنابراین از نظر استادان، عوامل انگیزشی بیش از سطح متوسط در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاقی اسلامی مؤثر است.

جدول شماره‌ی ۲

P	t	S	\bar{X}	
۰/۰۰۰	۳۵/۱۷۹	۰/۵۰۶	۴/۰۰۷	عوامل انگیزشی

1 . Reliability

2 . Crinbach's Alpha

مقایسه‌ی میانگین نمره‌ی استادان در خصوص تأثیر عوامل فرهنگی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی

جدول شماره‌ی ۳ نشان می‌دهد، میانگین نمره‌ی استادان، ۳/۵۵۰ با انحراف معیار ۰/۵۷۵ است. با توجه به این که t مشاهده شده در جدول در سطح $P < ۰/۰۱$ معنادار بوده؛ بنابراین از نظر استادان، عوامل فرهنگی بیش از سطح متوسط در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاقی اسلامی مؤثر است.

جدول شماره ۳

P	t	S	\bar{X}	
۰/۰۰۰	۱۶/۹۳۹	۰/۵۷۵	۳/۵۵۰	عوامل فرهنگی

مقایسه‌ی میانگین نمره‌ی استادان در خصوص تأثیر سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی

جدول شماره‌ی ۴ نشان می‌دهد، میانگین نمره‌ی استادان، ۳/۹۸۲ با انحراف معیار ۰/۵۶۸ است. با توجه به این که t مشاهده شده در جدول در سطح $P < ۰/۰۱$ معنادار است؛ بنابراین از نظر استادان، سیستم ارزش‌یابی بیش از سطح متوسط در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی مؤثر است.

جدول شماره ۴

P	t	S	\bar{X}	
۰/۰۰۰	۳۰/۶۰۶	۰/۵۶۸	۳/۹۸۲	سیستم ارزش‌یابی

بررسی نظرهای استادان مرد و زن دانشگاه در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی

فرضیه‌ی H_0 : بین نظرهای استادان مرد و زن دانشگاه در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی، تفاوت معنادار وجود ندارد. فرضیه‌ی H_A : بین نظرهای استادان مرد و زن دانشگاه در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی، تفاوت معنادار وجود دارد.

نتایج جدول شماره ۵ نشان می‌دهد، به طور کلی میانگین نمره‌ی نظرهای استادان زن دانشگاه در مقایسه با میانگین نمره‌ی نظرهای استادان مرد دانشگاه در خصوص تأثیر عوامل سه‌گانه‌ی آموزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بیش‌تر است. فقط در ارتباط با عوامل انگیزشی، میانگین نمره‌ی نظرهای استادان مرد بیش‌تر از میانگین نمره‌ی نظرهای استادان زن می‌باشد. t محاسبه شده در جدول شماره ۵ در خصوص تأثیر عوامل فرهنگی از t بحرانی جدول بزرگ‌تر است؛ بدین معنا که بین نظرهای استادان مرد و زن دانشگاه در خصوص تأثیر عوامل فرهنگی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی در سطح $P < 0/01$ ، تفاوت معنادار وجود دارد و فرضیه‌ی خلاف تأیید می‌شود؛ اما در خصوص تأثیر سایر عوامل مذکور در جدول، بین نظرهای استادان مرد و زن دانشگاه در سطح $P < 0/05$ تفاوت معنادار وجود ندارد.

جدول شماره ۵

P	t	زن		مرد		جنسیت عوامل چهارگانه مؤثر
		S	\bar{X}	S	X	
0/251	1/152	0/455	3/933	0/49	3/847	عوامل آموزشی
0/459	0/742	0/550	3/997	0/503	4/056	عوامل انگیزشی
0/000	4/566	0/423	3/901	0/622	3/487	عوامل فرهنگی
0/492	0/689	0/530	4/059	0/565	4	سیستم ارزش‌یابی

$t = 1/96$ بحرانی جدول

بررسی نظرهای استادان مرد و زن حوزه‌ی علمیه در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی
فرضیه‌ی H_0 : بین نظرهای استادان مرد و زن دانشگاه در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی، تفاوت معنادار وجود ندارد.
فرضیه‌ی H_A : بین نظرهای استادان مرد و زن دانشگاه در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی، تفاوت معنادار وجود دارد.

نتایج جدول شماره ۶ نشان می‌دهد، به طور کلی میانگین نمره‌ی نظرهای استادان زن حوزه در مقایسه با میانگین نمره‌ی نظرهای استادان مرد حوزه در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی، بیش‌تر است. t محاسبه شده در این جدول در خصوص تأثیر عوامل سه‌گانه‌ی انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی از t بحرانی جدول بزرگ‌تر است؛ بدین معنا که بین نظرهای استادان مرد و زن دانشگاه در خصوص تأثیر عوامل یادشده (انگیزشی، فرهنگی، سیستم ارزش‌یابی) در سطح $P < 0/05$ ، تفاوت معنادار وجود دارد؛ پس فرضیه‌ی خلاف تأیید می‌شود؛ اما در خصوص تأثیر عوامل آموزشی، t محاسبه شده از t بحرانی جدول کوچک‌تر است، بدین معنا که بین نظرهای استادان مرد و زن حوزه در این ارتباط، تفاوت معناداری وجود ندارد و فرضیه‌ی صفر تأیید می‌شود.

جدول شماره ۶

P	t	زن		مرد		عوامل چهارگانه مؤثر
		S	\bar{X}	S	X	
۰/۶۳۶	۰/۴۷۵	۰/۲۵۸	۳/۶۵۷	۰/۵۲۱	۳/۶۰۸	عوامل آموزشی
۰/۰۲۳	۲/۳۱۷	۰/۴۳۲	۴/۰۵۷	۰/۴۷۴	۳/۸۱۱	عوامل انگیزشی
۰/۰۲۳	۲/۳۲۶	۰/۳۲۰	۳/۶۰۳	۰/۵۰۵	۳/۳۶۴	عوامل فرهنگی
۰/۰۴۰	۲/۰۹۱	۰/۵۶۴	۴/۰۶۶	۰/۵۸۸	۳/۷۸۶	سیستم ارزش‌یابی

$t = 1/96$ بحرانی جدول

مقایسه‌ی میانگین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب سنین مختلف فرضیه‌ی H_0 : بین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب سنین مختلف، تفاوت معنادار وجود ندارد.

فرضیه‌ی H_A : بین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار

مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب سنین مختلف، تفاوت معنادار وجود دارد.

نتایج جدول شماره ۷ نشان می‌دهد، f محاسبه شده در خصوص تأثیر عوامل سه‌گانه‌ی انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی در سطح $P < 0/05$ معنادار است؛ بدین معنا که بین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل سه‌گانه‌ی یاد شده در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی، بر حسب گروه‌های سنی مختلف، تفاوت معنادار وجود دارد؛ اما f محاسبه شده در خصوص تأثیر عوامل آموزشی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی در سطح $P < 0/05$ معنادار نیست؛ بدین معنا که بین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل آموزشی، بر حسب گروه‌های سنی مختلف، تفاوت معنادار وجود ندارد.

جدول شماره ۷

P	f	۵۰ سال به بالا		۴۰ تا ۵۰ سال		۳۰ تا ۴۰ سال		کمتر از ۳۰ سال		سن عوامل چهارگانه مؤثر
		S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	
0/134	1/1875	0/476	3/665	0/403	3/1886	0/493	3/123	0/530	3/753	عوامل آموزشی
0/000	7/980	0/558	3/689	0/457	3/939	0/496	4/115	0/464	3/974	عوامل انگیزشی
0/003	4/664	0/653	3/233	0/448	3/633	0/594	3/602	0/539	3/505	عوامل فرهنگی
0/007	4/157	0/690	3/682	0/534	3/954	0/557	4/040	0/497	4/038	سیستم ارزش‌یابی

$f = 2/62$ بحرانی جدول

مقایسه‌ی میانگین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب سابقه‌ی تدریس مختلف فرضیه‌ی H_0 : بین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب سابقه‌ی تدریس مختلف، تفاوت معنادار وجود ندارد.

فرضیه‌ی H_A : بین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار

مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب سابقه‌ی تدریس مختلف، تفاوت معنادار وجود دارد.

نتایج جدول شماره ۸ نشان می‌دهد، میانگین نمره‌ی نظرهای استادان دارای سابقه‌ی تدریس کمتر از ۵ سال از میانگین نمره‌ی نظرهای دیگر استادان دارای سابقه‌ی تدریس حوزه بیش‌تر است. f محاسبه‌شده در خصوص تأثیر عوامل آموزشی و انگیزشی، از f بحرانی جدول در سطح $P < 0/05$ بزرگ‌تر است و این بدین معناست که بین نظرات استادان در خصوص تأثیر عوامل یادشده در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب محل تدریس (حوزه و دانشگاه) تفاوت معنادار وجود دارد؛ اما t محاسبه‌شده در خصوص تأثیر عوامل فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در سطح $P < 0/05$ کوچک‌تر است و بر این اساس بین نظرهای استادان حوزه و دانشگاه در این مورد، تفاوت معنادار وجود ندارد.

جدول شماره ۸

P	f	۱۵ به‌بالا		۱۰ تا ۱۵		۵ تا ۱۰		کمتر از ۵		سابقه‌ی تدریس عوامل چهارگانه مؤثر
		S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	
۰/۱۴۳	۱/۸۲۱	۰/۳۸۱	۳/۸۲۰	۰/۵۰۹	۳/۷۷۵	۰/۵۶۵	۳/۷۲۶	۰/۴۱۶	۳/۸۷۶	عوامل آموزشی
۰/۰۱۶	۳/۵۱۴	۰/۴۴۹	۳/۸۰۶	۰/۴۵۰	۳/۹۶۴	۰/۵۹۶	۳/۹۷۳	۰/۴۴۴	۴/۱۰۴	عوامل انگیزشی
۰/۰۱۳	۳/۶۳۸	۰/۴۲۶	۳/۵۲۳	۰/۵۶۳	۳/۵۴۱	۰/۶۳۶	۳/۴۰۹	۰/۵۴۶	۳/۶۶۵	عوامل فرهنگی
۰/۰۱۳	۳/۶۳۱	۰/۵۸۸	۳/۷۶۳	۰/۵۳۶	۳/۹۲۳	۰/۶۱۰	۳/۹۴۵	۰/۵۲۷	۴/۰۹۵	سیستم ارزش‌یابی

$f = 2/62$ بحرانی جدول

مقایسه‌ی میانگین نظرات استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی

فرضیه‌ی H_0 : بین نظرات استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب محل تدریس، تفاوت معنادار وجود ندارد.

فرضیه‌ی H_A : بین نظرات استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار

مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب محل تدریس، تفاوت معنادار وجود دارد.

نتایج جدول شماره ۹ نشان می‌دهد، میانگین نمره‌ی نظرات استادان دانشگاه در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی از میانگین نظرات استادان حوزه بیش‌تر است. t محاسبه‌شده در خصوص تأثیر عوامل آموزشی و انگیزشی، از t بحرانی جدول در سطح $P < 0/05$ بزرگ‌تر است و این بدین معناست که بین نظرات استادان در خصوص تأثیر عوامل یادشده در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب محل تدریس (حوزه و دانشگاه) تفاوت معنادار وجود دارد؛ اما t محاسبه‌شده در خصوص تأثیر عوامل فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در سطح $P < 0/05$ کوچک‌تر است و بر این اساس بین نظرهای استادان حوزه و دانشگاه در این مورد، تفاوت معنادار وجود ندارد.

جدول شماره ۹

P	t	حوزه		دانشگاه		محل تدریس
		S	\bar{X}	S	\bar{X}	
0/000	3/932	0/440	3/626	0/483	3/867	عوامل آموزشی مؤثر
0/034	2/135	0/471	3/903	0/514	4/042	عوامل انگیزشی
0/082	1/744	0/457	3/454	0/607	3/583	عوامل فرهنگی
0/097	1/664	0/592	3/891	0/557	4/013	سیستم ارزش‌یابی

$t = 1/96$ بحرانی جدول

بررسی نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب سابقه‌ی مدیریتی فرضیه‌ی H_0 : بین نظرات استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب دارا بودن و یا نبودن سابقه‌ی مدیریتی، تفاوت معنادار وجود ندارد.

فرضیه‌ی H_A : بین نظرات استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار

مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب دارا بودن یا نبودن سابقه‌ی مدیریتی، تفاوت معنادار وجود دارد.

نتایج جدول شماره‌ی ۱۰ نشان می‌دهد، میانگین نظرات استادانی که دارای سابقه‌ی مدیریتی نیستند، بیش‌تر از میانگین نظرهای استادان است که دارای سابقه‌ی مدیریتی‌اند. t محاسبه‌شده در جدول شماره ۱۰ در خصوص تأثیر عوامل آموزشی و فرهنگی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی از t بحرانی جدول بزرگ‌تر است؛ بدین معنا که بین نظرهای استادان بر حسب داشتن یا نداشتن سابقه‌ی مدیریتی در خصوص تأثیر عوامل آموزشی و فرهنگی در سطح $P < 0/05$ تفاوت معنادار وجود دارد و فرضیه‌ی خلاف تأیید می‌شود؛ اما در خصوص تأثیر عوامل انگیزشی و سیستم ارزش‌یابی بین نظرهای استادان بر حسب دارا بودن و یا نبودن سابقه‌ی مدیریتی در سطح $P < 0/05$ تفاوت معنادار وجود ندارد؛ یعنی در این مورد فرضیه‌ی صفر تأیید و فرضیه‌ی خلاف رد می‌شود.

جدول شماره ۱۰

P	t	خیر		بلی		عوامل چهارگانه‌ی مؤثر
		S	\bar{X}	S	\bar{X}	
۰/۰۱۸	۲/۳۸۷	۰/۴۹۳	۳/۸۶۹	۰/۴۶۴	۳/۷۴۰	عوامل آموزشی
۰/۱۱۹	۱/۵۶۲	۰/۵۰۳	۴/۰۵۱	۰/۵۰۷	۳/۹۶۲	عوامل انگیزشی
۰/۰۲۴	۲/۲۶۷	۰/۴۸۷	۳/۶۲۲	۰/۶۴۶	۳/۴۷۶	عوامل فرهنگی
۰/۱۱۷	۱/۵۷۲	۰/۵۵۴	۴/۰۳۲	۰/۵۷۹	۳/۹۳۱	سیستم ارزش‌یابی

$t = 1/96$ بحرانی جدول

بررسی نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب رشته‌ی تحصیلی مختلف فرضیه‌ی H_0 : بین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب رشته‌ی تحصیلی مختلف، تفاوت معنادار وجود ندارد.

فرضیه HA: بین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب رشته‌ی تحصیلی مختلف، تفاوت معنادار وجود دارد.

نتایج جدول شماره‌ی ۱۱ نشان می‌دهد، میانگین نظرهای استادان دارای رشته‌ی علوم حوزوی از میانگین نظرهای استادان سایر رشته‌های تحصیلی یاد شده در خصوص تأثیر عوامل چهارگانه‌ی آموزشی، انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی کم‌تر است. داده‌های این جدول نشان می‌دهد f محاسبه‌شده در خصوص تأثیر عوامل آموزشی، از f بحرانی جدول در سطح $P < 0/01$ بزرگ‌تر است؛ بدین معنا که بین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل آموزشی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی بر حسب رشته‌ی تحصیلی مختلف، تفاوت معنادار وجود دارد؛ اما در مورد تأثیر سایر عوامل ذکر شده f محاسبه‌شده از f بحرانی جدول در سطح $P < 0/05$ معنادار نیست؛ بدین معنا که فرضیه‌ی صفر تأیید و فرضیه‌ی خلاف رد می‌شود.

جدول شماره ۱۱

P	f	علوم حوزوی		علوم پزشکی		علوم فنی مهندسی		علوم پایه		علوم انسانی		رشته تحصیلی
		S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	
0/000	5/238	0/451	3/594	0/516	3/837	0/441	3/931	0/438	3/873	0/484	3/561	عوامل آموزشی
0/221	1/44	0/476	3/914	0/408	4/154	0/513	4/024	0/511	4/037	0/540	4/007	عوامل انگیزشی
0/078	2/125	0/480	3/428	0/596	3/645	0/695	3/454	0/517	3/699	0/574	3/598	عوامل فرهنگی
0/053	2/37	0/598	3/857	0/694	4/021	0/611	4/166	0/437	4/061	0/504	3/962	سیستم ارزش‌یابی

$t = 2/62$ بحرانی جدول

نتیجه

دانش‌آموزان امانت‌هایی هستند که خانواده‌ها به مدیران آموزشی می‌سپارند و باید به گونه‌ای تربیت شوند که به سرمنزل مقصود، یعنی قرب الی الله، نایل آیند و این مهم

هنگامی تحقق می‌یابد که مؤسسات آموزشی از وجود مدیرانی لایق، عالم، متدین و متخلق بهره‌مند باشند.

نقش مدیر مدرسه بر کارکنان نظام آموزشی، و به ویژه دانش‌آموزان، حایز اهمیت است. بر خورد مدیر با دانش‌آموزان بر شخصیت آنها آثار چشم‌گیری دارد. اگر شخص مدیر به لحاظ اخلاقی دچار مشکل باشد چه بسا باعث ضایعات اخلاقی و روانی در دانش‌آموزان شود و به پرورش آنها آسیب برساند؛ لذا باید در انتخاب مدیر آموزشی دقت بیش‌تری شود و مدیرانی انتخاب شوند که رفتارشان با معیارهای اخلاق اسلامی منطبق باشد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از نظر استادان حوزه و دانشگاه، عوامل آموزشی، انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاقی اسلامی مؤثر است. از نظر استادان حوزه و دانشگاه، از جمله عوامل آموزشی مؤثر «تبیین نقش تربیتی مدیر و آثاری که بر آن مترتب است» و هم‌چنین «برگزاری کلاس‌های مدیریت اسلامی ویژه مدیران آموزشی» می‌باشد. از نظر استادان، در خصوص عوامل انگیزشی، «آگاهی مدیر نسبت به هدف غایی آموزش و پرورش» و «توجه مدیر به اصول ثواب و عقاب در اسلام، در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی نقش مهمی دارد. از نظر آنها، از جمله عوامل فرهنگی مؤثر، تهیه و تولید برنامه‌های تلویزیونی و دعوت از شخصیت‌های علمی برجسته برای تبیین نقش فضایل اخلاقی در موفقیت مدیران آموزش و پرورش است. استادان حوزه و دانشگاه معتقدند که در نظام ارزش‌یابی باید «میزان آگاهی مدیر از شیوه‌های مدیریت و رهبری امامان معصوم(ع)» و هم‌چنین خصوصیات مدیر، مثل ایمان، پرهیزکاری، عدالت، تقوا و... مورد بررسی قرار گیرد.

مقایسه‌ی نظرهای استادان بر حسب متغیرهای تعدیل‌کننده در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی نشان می‌دهد که:

بین نظرهای استادان زن و مرد دانشگاه در خصوص تأثیر عوامل سه‌گانه‌ی آموزشی، انگیزشی و سیستم ارزش‌یابی، تفاوت معناداری وجود ندارد.

بین نظرهای استادان زن و مرد حوزه‌ی علمیّه در خصوص تأثیر عوامل سه‌گانه‌ی انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی تفاوت معناداری وجود دارد.

بین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل سه‌گانه‌ی انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی بر حسب گروه‌های سنی مختلف، تفاوت معناداری وجود دارد.

بین نظرهای استادان در خصوص تأثیر عوامل سه‌گانه‌ی انگیزشی، فرهنگی و سیستم ارزش‌یابی، بر حسب سابقه‌ی تدریس مختلف، تفاوت معناداری وجود دارد.

بین نظرهای استادان بر حسب محل تدریس (حوزه و دانشگاه) فقط در خصوص تأثیر عوامل دوگانه‌ی آموزشی و انگیزشی، تفاوت معنادار وجود دارد.

بین نظرهای استادان بر حسب دارا بودن و یا نبودن سابقه‌ی مدیریتی، فقط در خصوص تأثیر عوامل دوگانه‌ی آموزشی و فرهنگی، تفاوت معنادار وجود دارد.

نهایتاً این‌که بین نظرهای استادان بر حسب رشته‌ی تحصیلی مختلف، فقط در خصوص تأثیر عوامل آموزشی، تفاوت معنادار دیده می‌شود.

پیشنهادهایی بر اساس نتایج تحقیق

- به نظر می‌رسد، توصیه‌های زیر، که بر گرفته از نظرهای استادان حوزه و دانشگاه است، در انطباق رفتار مدیران آموزشی با معیارهای اخلاق اسلامی مؤثر باشد:
- ۱- برگزاری کلاس‌های مدیریت اسلامی ویژه‌ی مدیران آموزشی؛
 - ۲- تبیین نقش تربیتی مدیر و آثاری که بر آن مترتب است برای مدیران آموزشی طی سخنرانی‌ها و کلاس‌های آموزش ضمن خدمت؛
 - ۳- ارزش‌یابی میزان آگاهی مدیر از شیوه‌های مدیریت و رهبری امامان معصوم (ع)؛
 - ۴- ارزش‌یابی میزان آگاهی مدیر نسبت به هدف غایی آموزش و پرورش؛
 - ۵- جلب توجه مدیر نسبت به اصول ثواب و عقاب در اسلام؛
 - ۶- بررسی خصوصیات شخص مدیر به لحاظ ایمان، پرهیزکاری، تقوا و...؛
 - ۷- تهیه و تولید برنامه‌های تلویزیونی و دعوت از شخصیت‌های علمی برجسته برای تبیین نقش فضایل اخلاقی در موفقیت مدیران آموزش و پرورش.

منابع

- قرآن کریم.
- بنیاد نهج البلاغه. سیمای کارگزاران در نهج البلاغه، (ترجمه عهدنامه امیرالمؤمنین (ع) به مالک اشتر)، چاپ ششم، تابستان ۱۳۷۶.
- جاسبی، عبدالله. ۱۳۷۸، «مباحثی از مدیریت اسلامی»، مجموعه مقالات، جلد اول، چاپ اول، مرکز انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی.
- جعفری، محمد تقی. «یک بحث بنیادین در ریشه‌های انگیزشی برای فعالیت‌های مدیریت در جامعه اسلامی و نقد نظریه انگیزشی در دوران معاصر»، مجله علمی، کاربردی مدیریت دولت، دوره‌ی جدید، شماره‌ی نوزدهم، زمستان ۱۳۷۱.
- شکوهی، غلامحسین. ۱۳۷۸، مبانی و اصول آموزش و پرورش، مشهد، آستان قدس رضوی.
- علامه حائری، فریدالدین. «مدیریت اسلامی و اهداف آن»، مجله علمی - پژوهشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مبارکه، سال اول، شماره ۱، پاییز، ۱۳۷۶.
- مشبکی، اصغر. ۱۳۷۲، «مطالعه تطبیقی اصول و مبانی مدیریت از دیدگاه اسلام»، مجموعه مقالات نگرشی بر مدیریت در اسلام، تهران، مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- یار محمدیان، محمدحسین. ۱۳۷۷، اصول برنامه ریزی درسی، چاپ اول، مؤسسه انتشارات یادواره کتاب.